

Gondolatok a Kúria 6/2013. Büntető jogegységi határozatáról

I. A feltételes szabadság története, célja

A XIX. század második felében Nyugat-Európában a szabadságvesztés büntetés kapcsán új felfogás kezdett kialakulni, amely elszakadva a klasszikus büntetőjogi iskola büntetéstanától újabb szempontokat is igyekezett figyelembe venni, létrehozva ezzel a fokozatos vagy progresszív rendszert. Angliában már a XVIII. században a hosszabb tartalmú szabadságvesztést töltő elítélteket közmunkával foglalkoztatták, majd a gyarmatokra szállított elítéltek esetében a szabadságvesztés büntetés egy részének elengedésére jó munkateljesítmény és magatartás esetén lehetőséget teremtettek azzal a feltétellel, hogy az elítélt a gyarmatokon szabad emberként telepedhet le, de Angliába soha többé nem térhet vissza. 1857-ben Anglia megszüntette az USA-ban már korábban megszünt, Ausztráliába irányuló elítélti transzportációt, és törvényben (Penal Servitude Act) deklarálta a szabadságvesztés fokozatos végrehajtásának elvét. Ennek lényege szerint az elítéltek 9 hónapot magánelzárásban töltöttek, majd a nappali közös munkát követően az éjszaka folyamán elkülönítve tartották őket fogva, végül magatartásuk függvényében a szabadságvesztés háromnegyed részének kitöltése után feltételes szabadságra bocsáthatták őket.² A feltételes szabadság alatt a terhelt rendőri felügyelet alatt állt, nem megfelelő viselkedés esetén visszakerült a börtön falai közé.³

Az ír fokozatos rendszer megteremtése Walter Crofton börtönügyi főfelügyelő érdeme, aki a XIX. század második felében Írországból két eltéréssel vette át az angol rendszer vívmányait: egyrészt ötfokozatú érdemjeggyel értékelték az elítéltek munkateljesítményét és viselkedését, továbbá bevezette negyedik szintként az ún. közvetítői intézetet, amely a feltételes szabadságra bocsátható elítélteket a szabadulásra, a szabad élet nehézségeire és az önálló felelősségvállalásra készítette fel akként, hogy az elítéltek a börtön falain kívül mezőgazdasági munkát végeztek munkabér fejében, laza őrizet mellett, külön oktatásban részesülve, a telep rövid időre történő elhagyásának lehetőségével.⁴ Jól látható, hogy a teljes magánelzárás időszakában a bűn megbánását akarták elérni, a közös munkavégzés célja a közösségi élethez való visszavezetés volt, míg a szabad élet viszonyaihoz hasonló körülményeket teremtő közvetítői intézet a reszocializációt segítette elő. Így a szabadulásig vezető út fokozatosan, a szigorúbb, teljes elkülönítést előíró szabályok felől haladt az enyhébb végrehajtási módok felé az elítélt viselkedésének függvényében.

Magyarországon a Csemegi-kódex részben az angol, részben az ír fokozatos rendszert honosította meg és tette lehetővé a feltételes szabadságra bocsátást, amely engedélyezéséről az igazságügyi miniszter döntött. Feltételes szabadságra bocsátásukat a közvetítői intézetbe szállított elítéltek kérhették a büntetésük háromnegyed részének kiállása után, továbbá azok is, akik ugyan nem kerültek közvetítői intézetbe, de három évnél rövidebb tartalmú fegyházra, vagy egy évet meghaladó börtönre ítéltettek, és szorgalmuk, valamint jóviselkedésük által a javulásra alapos reményt nyújtottak (részletesen lásd 1878. évi V. törvénycikk 44-50. §-ait). A Csemegi-kódexet követően a hazai jogrendszernek továbbra is része maradt a feltételes

¹ Doktorandusz, Eötvös Loránd Tudományegyetem

² Kabódi Csaba - Lőrincz József – Mezey Barna: Fejezetek a büntetések és végrehajtásuk történetéből (tansegédlet). Budapest, 2002, 82-83. o.

³ Nagy Ferenc – Tokaji Géza: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 1998, 296-297. o.

⁴ Kabódi – Lőrincz – Mezey: i.m. 83-84. o.

szabadság intézménye, hol tágabban, hol szűkebben húzva meg e kedvezmény határait. Az 1978. évi IV. törvény 47. § (1) bekezdése értelmében a bíróság akkor bocsátja feltételes szabadságra az elítéltet, ha - különösen a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására és arra a készségére tekintettel, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. E törvény szerint a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontja a végrehajtási fokozathoz igazodott, főszabályként a feltételes szabadság bocsátás lehetséges legkorábbi időpontját az ítélet nem tartalmazta, kivételt csak az az eset jelentett, amikor a perbíró a 47. § (3) bekezdésének alkalmazásával úgy rendelkezett, hogy a büntetés fele részének letöltése után a terhelt feltételes szabadságra bocsátható. Amennyiben a 47. § (4) bekezdésében írt valamelyik feltétel fennállt, a bíróság a határozatában a feltételes szabadság lehetőségéből kizárta a terheltet.

A hatályos szabályozás szerint a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén az ítéelő bíró az ügydöntő határozatban állapítja meg a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját vagy azt, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt. Amennyiben a feltételes szabadság lehetősége nem kizárt, annak legkorábbi időpontja a büntetés kétharmad, visszaeső esetében háromnegyed részének, de legkevesebb három hónapnak a kitöltését követő nap. Öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén, különös méltánylást érdemlő esetben az ítéelő bíró úgy rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható, mely rendelkezés a többszörös visszaesőre nem alkalmazható.⁵A feltételes szabadságra bocsáthatóság további törvényi feltétele⁶, hogy az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására, valamint arra a készségére tekintettel, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni, alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető, és a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a Btk. fent írt szabálya szerinti, illetve a bíróság által az ügydöntő határozatban megállapított részét, életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a bíróság által az ügydöntő határozatban megállapított tartamot az elítélt letöltötte. A bv. intézet előterjesztése alapján a büntetés-végrehajtási bíró dönt a feltételes szabadság engedélyezéséről a Bv. törvényben írt eljárásban⁷.Több, lényeges különbség mutatkozik a 2013. július 1-jén hatályba lépett jogszabály és a korábbi szabályozás között, inter alia a feltételes szabadság mértéke, alkalmazási köre, a legkorábbi időpontról történő kötelező ítéleti rendelkezés, valamint a szabályok elhelyezése tekintetében. A feltételes szabadság kettős természetű jogintézmény, s bár számos szabályát a büntetés-végrehajtási törvény tartalmazza, az anyagi joggal való szintén szoros kapcsolatát a Kúria – indokolás nélküli - 4/2013. (X. 14.) BK véleménye is alátámasztani látszik, amely szerint „Határozott tartamú szabadságvesztés esetében a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének legkorábbi, törvény erejénél fogva kötelező időpontjára vonatkozó rendelkezés a 2012. évi C. törvény (Btk.) 2. § (1)-(2) bekezdése szerinti elbírálás fogalmába tartozik. Megváltozása alapot ad - enyhébb elbírálás címén - a módosító törvény alkalmazására.” Amely nem jelent mást, mint annak elfogadását, hogy a feltételes szabadság az új törvény rendszerében egy olyan jogintézmény, amelyet a bűncselekmény elbírálása során mint anyagi jogi tényezőt kell figyelembe venni és amelynek a terheltre nézve kedvező irányú megváltozása megalapozza az újabb büntető törvény alkalmazását. Mindezekből az következik, hogy – ismerve a statisztikai adatokat, amelyek szerint az érintettek 4/5-e részesül a kedvezményben - a feltételes szabadság a szabadságvesztés büntetés immanens része, annak mértéke kihat a büntetés egészére nem csak a végrehajtás, hanem már az elbírálás során is.

⁵ Btk. 38. § (1) – (3) bekezdései

⁶ Bv. tv. 188. § (1) bekezdése

⁷ A feltételes szabadságra bocsátás során figyelembe veendő szempontokhoz lásd Polgár András: Gondolatok a feltételes szabadságra bocsátásról. In: Börtönügyi Szemle 2014/2. 1-18. o.

Bár a kedvezmény nem alanyi jog, a széles körű alkalmazása annak látszatát keltheti. Ha pedig a feltételes szabadság mértéke irányadó szempont a BK vélemény szerint a bűncselekmény elbírálása során, akkor annak lehetőségéből történő perbírói kizárás a hatályos szabályozási közegben szintén a büntetés részének tekintendő. Ennek egyik következménye az, hogy ha az elbíráláskor hatályos új büntető törvény az elkövetőt kizárja a feltételes szabadság kedvezményéből⁸, szemben az elkövetéskori normával, amely ezt a korlátozást nem tartalmazta, akkor az időbeli hatály vizsgálata során ezt az előírást is szem előtt kell tartania és figyelembe kell vennie az ítéelő bírónak. Másfelől arra enged következtetni, hogy a feltételes szabadság a 16/2014. (V. 22.) AB határozatban az Alkotmánybíróság által az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) esetjogára történt hivatkozás során részletesen leírt, az Egyezmény 7. Cikkében⁹ garantált alapjogi védelmet élvez, mivel az a büntetés szerves része.

A feltételes szabadság lényegében tehát nem más, mint a szabadságvesztésre ítélt személy számára adható azon kedvezmény, amely lehetővé teszi, hogy a tényleges fogvatartás ideje az ítéletben kiszabott büntetés tartamánál az elítélt saját magatartása okán rövidebb legyen¹⁰. A ténylegesen végrehajtással töltött idő lerövidítésének lehetősége a fogvatartott személyek vonatkozásában eredményezheti egyrészt a büntetés-végrehajtás rendjének belső motivációból eredő megtartásának igényét, a nagyobb fokú együttműködési hajlandóságot a fegyintézet dolgozóival, és érdekeltté teheti őket a fegyelmi vétségektől, konfliktusoktól minél inkább mentes magaviselet tanúsításában a végrehajtás során. Másfelől, a feltételes szabadságra bocsátást követően arra motiválja a terheltet, hogy a feltételes szabadság tartama alatt ne kövessen el újabb bűncselekményt, mert ebben az esetben esetlegesen szembe kell néznie a kedvezménye megvonásával, továbbá az újabb elítélése során a feltételes szabadság lehetőségéből már a perbíró által kizárható, illetve a törvényben meghatározott esetekben kötelezően kizárható¹¹. A bűnisméltés megakadályozása, vagyis a társadalom védelme érdekében a feltételes szabadság kedvezménye a szabadulást követően a jogkövető magatartás tanúsításában teszi tehát érdekeltté az elítéltet, és ezzel a pozitív oldalról való megközelítéssel, mintegy újra bizalmat szavazva neki, ösztönzi őt a törvénytisztelő életmód kialakítására. Ekként egy, kizárólag az elítélt magatartásától függő jogi helyzet jön létre, amely végül vagy a feltételes szabadság megszüntetését követő további szabadságelvonással, vagy annak eredményessége esetén, az ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamánál ténylegesen rövidebb tartalmú szabadságelvonást követően, további végrehajtás nélkül a büntetés kiállásával, kitöltésével zárul.

⁸ Btk. 38. § (4) bekezdés a) pontja szerint nem bocsátható feltételes szabadságra a többszörös visszaeső, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani

⁹ Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény 7. Cikk 1. pontja szerint senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény és nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.

¹⁰ A recens hazai szakirodalomban lásd Nagy Ferenc: A határozott ideig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásról. In: Deák Ferenc és dr. Pallo József (szerk.): Börtönügyi Kaleidoszkóp. Budapest, 2014, 152–161. o. és Nagy Ferenc: A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk-ban. In: Börtönügyi Szemle 2014/4. 1-18. o.

¹¹ A kötelező és a bírói mérlegelést megengedő szankciós szabályokhoz a legújabb jogirodalomból lásd Ambrus István: Együttalkalmazási tilalmak, valamint valódi és látszólagos kógencia a büntetőjog szankciórendszerében. In: Belügyi Szemle 2018/6. 99–107. o.

II. A jogegységi határozat

A Kúria Büntető Jogegységi Tanácsa a legfőbb ügyész által indítványozott jogegységi eljárásban 2013. december 4. napján tartott ülésén az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében a jogegységi indítványnak helyt adva meghozta a 6/2013. Büntető jogegységi határozatot, amely határozat rendelkező része szerint a szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélt e büntetéséből nem bocsátható feltételes szabadságra, amennyiben az újabb bűncselekményét a korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítéletét követően, e büntetés végrehajtása során engedélyezett feltételes szabadság letelte után követte el, azonban a feltételes szabadságot utóbb más ügyben megszüntették.

Mindenekelőtt vizsgáljuk meg azt, hogy pontosan melyek azok a feltételek, amelyek fennállása esetén a bíróságnak az általa szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt vádlottat ki kell zárnia a feltételes szabadság lehetőségéből a jogegységi határozat szerint. A továbbiakban „A” ítéletnek fogom nevezni a legkorábban született azon jogerős ítéletet, melyben a bíróság a vádlottat határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélte, és amelyből a vádlottat feltételes szabadságra bocsátották. A második, B-nek nevezett bűncselekményt az elkövető az „A” ítélet vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság tartama alatt valósította meg, amelyre tekintettel „B” ítéletben a bíróság őt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte [a Btk. 86. § (1) bekezdés c) pontja értelmében a büntetés felfüggesztésének nincs is helye], a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontja alapján a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből őt kizárta, továbbá a Btk. 40. § (1) bekezdés b) pontja alkalmazásával az „A” ítélet vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadságot megszüntette. A szándékos „C” bűncselekményt a terhelt az „A” ítélet vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság letelte után követte el és emiatt őt a bíróság „C” ítéletével végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte. A jogegységi határozat által érintett és értelmezett esetkört tovább szűkíti az a feltétel, mely szerint „C” bűncselekmény realizálása idején az „A” ítélettel kiszabott szabadságvesztés végrehajtása során engedélyezett feltételes szabadságot sem a jogerős „B” ítélet, sem más ítélet még nem szüntette meg. Abból a feltevésből kiindulva, hogy „B” ítélet tartalmazza a törvény által előírt valamennyi kötelező rendelkezést, így a feltételes szabadság megszüntetését is, „C” bűncselekmény elkövetése szükségszerűen megelőzi „B” ítélet jogerőre emelkedését. Természetesen előfordulhat, hogy bírói mulasztás okán a megszüntetésről a „B” ítéletet meghozó bíróság utóbb egyszerűsített felülvizsgálati eljárás¹² – a régi Be. szerinti különleges eljárás¹³ – lefolytatása során rendelkezik. A jogegységi határozat rendelkező része értelmében tehát a „C” ítéletet meghozó bíróságnak – amennyiben a feltételes szabadság megszüntetéséről való rendelkezés már megszületett – szintén ki kell zárnia a vádlottat a feltételes szabadság lehetőségéből a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontja¹⁴ alapján, míg a határozat indokolása szerint, ha a „C” ítélet előbb emelkedik jogerőre a „B” ítéletnél, akkor a „B” ítélet jogerőre emelkedését követően a régi Be. 557. § (1) bekezdése szerinti különleges eljárást lefolytatva kell „C” bíróságnak a kizárásról rendelkeznie.

A határozat indokolása szerint erre törvényes alapot az ad, hogy a szabadságvesztés végrehajtása mindaddig nem tekinthető befejezettnek a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontja vonatkozásában, amíg fennáll – elévülési időn belül - a lehetősége a feltételes szabadság megszüntetésének, amennyiben erre utóbb sor kerül, úgy a büntetés végrehajtása folytatódik és csupán a tényleges kitöltéssel zárul le. A határozat indokolásának III. részének 17. és 18.

¹² Be. 671. § 5. pont

¹³ Régi Be. 559. §-a

¹⁴ A Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontja szerint nem bocsátható feltételes szabadságra az, akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélete után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el

bekezdései pedig az alábbiakat tartalmazzák: „Kétségtelen, hogy a Btk. 39. § (1) bekezdés első mondatban és (2) bekezdésben írtak alapján a szabadságvesztést – ha végrehajtását nem rendelték el – a feltételes szabadság letelte után a hátralévő rész utolsó napjával kell kitöltöttnek tekinteni. Figyelemmel arra, hogy a jogszabályhely feltételt fogalmaz meg; s mindaddig, amíg fennáll annak lehetősége, hogy a szabadságvesztés hátralévő részének végrehajtását elrendeljék – tehát az elévülési időn belül -, addig azt kitöltöttnek, a végrehajtását befejezetteknek tekinteni nem lehet.” A terhelt alapvető jogaival kapcsolatosan esetlegesen felmerülő aggályok eloszlatása végett rögzíti a Kúria, hogy a C bűncselekmény elkövetési időpontja után – adott esetben csak a C ítélet jogerőre emelkedését követően – bekövetkezett jogi tény (nevezetesen a B ítélettel megszüntetett feltételes szabadság) miatti joghátrány (C ítélettel kiszabott szabadságvesztés vonatkozásában a feltételes szabadság lehetőségéből való kizárás) alkalmazása nem sért alapvető jogokat, mivel a terhelt az, aki a feltételes szabadság alatt és azt követően is újabb szándékos bűncselekményt valósított meg, ekként számolnia kellett mind a feltételes szabadság megszüntetésével (B ítélet), mind az újabb ügyben (C ügy) az abból történő kizárással.

III. Jogegyenlőség elvének sérelme

Az alábbi példa segítségével igyekszem szemléletesen bemutatni azt, hogy milyen anomáliához vezet, illetve vezethet a bíróságok számára kötelezően alkalmazandó fenti jogegységi határozatban megfogalmazott jogértelmezés. Képzeljük el a következőt: adott két bűnöző, nevezzük őket X és Y-nak, akik valamennyi bűncselekményüket együtt, társtettesként követik el, a bűnösség azonos foka és azonos bűnösségi körülmények mellett a bíróságok azonos tartalmú büntetéseket szabnak ki velük szemben a fent írt A, B és C esetekben, melyek ebben a sorrendben 9 hónap, 2 év és 12 év. X és Y a 9 hónap tartalmú szabadságvesztést ugyanazon a napon kezdi meg letölteni, ám míg X-et a büntetés 2/3 részének letöltését, azaz 6 hónapot követően feltételes szabadságra bocsátják, addig Y-nak a fogvatartás során elkövetett súlyos fegyelmi vétsége miatt a büntetést teljes egészében ki kell töltenie, így társánál 3 hónappal később szabadul. Mivel B bűncselekményt közösen az A ítélet vonatkozásában X-nek engedélyezett feltételes szabadság – melynek tartalma 1 év - alatt követik el, így B ítélet azon túl, hogy 2-2 év szabadságvesztésre ítéli őket, X vonatkozásában megszünteti a feltételes szabadságot (3 hónap), továbbá a visszaeső X-et kizárja a feltételes szabadság lehetőségéből a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontja alapján. Ezt követően X kitölti a 2 évet, míg a szintén visszaeső Y-t a büntetés $\frac{3}{4}$ része után, azaz 1 év 6 hónapot követően szabadon engedik. C bűncselekményt a terhelték az A ítélet vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság után, de a B ítélet meghozatalát megelőzően követik el, amely miatt 12-12 év szabadságvesztéssel sújtják őket, amely végrehajtása során Y-t a büntetés $\frac{3}{4}$ részének, azaz 9 évnek a letöltését követően feltételes szabadságra engedik, míg X a jogegységi határozat értelmében annak lehetőségéből kizárt. X és Y által fogvatartásban töltött idő különbsége a C ítélet vonatkozásában 3 év, amely jelentős eltérés kizárólag abból ered, hogy X magaviselete példás volt a 6 hónap fogvatartás során, és őt azt követően feltételes szabadságra engedték. A három büntetést összességében nézve láthatóvá válik, hogy X összesen 14 év 9 hónap, míg az első fogvatartás idején súlyos fegyelmi vétséget megvalósító Y összesen 11 év 3 hónap időtartamot tölt büntetés-végrehajtási intézetben, azaz *mindösszesen 3 év 6 hónappal tölt kevesebb időt* fogvatartásban a „jól viselkedő” társánál. Utólag X feltehetően bánja, hogy a fegyelmi vétségben nem volt tettestársa Y-nak, mert akkor számára is közel negyedével lett volna rövidebb a végrehajtással töltött idő.

IV. A visszaesői minőség megállapíthatósága

A jogegységi tanács tehát azt az álláspontot foglalta el, hogy mindaddig nem lehet kitöltöttnek tekinteni a szabadságvesztés büntetést, amíg – elévülési időn belül – fennáll a lehetősége annak, hogy a büntetés hátralévő részének végrehajtását elrendelik. Ugyan a Kúria ezt az értelmezést kizárólag a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontjában írtak vonatkozásában adta, az mégis felveti a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pontjában foglaltak (újra)értelmezésének szükségességét, mivel e jogszabályhely szintén – a végrehajthatóság megszűnése mellett - a végrehajtandó szabadságvesztés kitöltésének időpontját veszi origónak, és az innen számított három éves várakozási idő elteltétől teszi függővé a visszaesői minőség megállapíthatóságát. A visszaesés jogkövetkezménye lehet egyrészt egyes törvényi kedvezmények megvonása, másrészt az általános rendelkezésektől szigorúbb szankciós szabályok alkalmazása az esetükben, továbbá a Kúria 56. BK véleménye szerint a visszaesői minőség súlyosító körülmény az alkalmazott hátrányos jogkövetkezmények mellett, azzal párhuzamosan érvényesül a büntetést befolyásoló alanyi tényező büntetést fokozó hatása.

Felmerül tehát a kérdés, hogy ha a Kúria jogértelmezése szerint a büntetés mindaddig nem tekinthető kitöltöttnek, amíg annak van olyan része, amelynek a végrehajtása a jövőben – elévülési időn belül - elrendelésre kerülhet, és utóbb erre ténylegesen sor kerül, vajon a logika szabályai szerint ez azt is jelenti-e egyúttal, hogy nem a feltételes szabadság – egy évnél rövidebb tartalmú szabadságvesztés esetén a hátralévő rész - utolsó napjától kell számítani a három éves várakozási időt abban az esetben, ha a feltételes szabadságot utóbb megszüntetik. Másképpen fogalmazva, visszaesőnek minősül-e a vádlott C ügyben, ha a szándékos C bűncselekményt a szándékos bűncselekmény miatt kiszabott A ítélet vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság letelte után több mint három évvel követte el, de a feltételes szabadság alatt elkövetett B bűncselekményt elbíráló ítélet utóbb a feltételes szabadságot megszünteti? Ugyanis logikusan az következik a Kúria határozatából, hogy A büntetés még nem volt kitöltve C bűncselekmény elkövetésének időpontjában, arra majd csak akkor kerül sor, amikor B ítélet alapján a még hátralévő részt is foganatba veszik és végrehajjtják. Logikusan továbbgondolva két aleset bontakozik ki: az első variáció szerint a jogerős B ítélet megelőzi C ítéletet és az abban foglaltakról C bíróságnak tudomása van, míg a második esetben e feltételek valamelyike hiányzik, vagyis a jogerős ítélet meghozatalakor C bíróságnak nincs tudomása arról, hogy B ítélet a feltételes szabadságot megszüntette, vagy arra még ténylegesen nem is került sor. Fontos rögzíteni, hogy az ítéletek sorrendje (BC vagy CB) lényegében szerencseelemnek tekinthető a terhelt szempontjából, mivel az eljárás jogerős befejezésének időpontjára a terheltnek lényegében semmilyen vagy csak minimális ráhatása van. Az első esetben C bíróság a jogegységi határozat kötelező rendelkezése alapján a vádlottat kizárja a feltételes szabadság lehetőségéből, és őt a határozatban kifejtett jogi okfejtés nyomvonalán haladva visszaesőnek minősíti, még akkor is, ha a C bűncselekmény elkövetésének pillanatában a feltételes szabadságot nem szüntette meg jogerős ítélet, vagyis a terhelt az elkövetés napján fennálló tények alapján nem minősült visszaesőnek.

Ezzel szemben a második esetben az eljáró bíróságnak nincs tudomása a feltételes szabadság megszüntetéséről, illetve arra még nem is került sor, így a beszerzett bűnügyi nyilvántartási adatok alapján a bíró megállapítja, hogy a vádlott a korábbi elítélése vonatkozásában engedélyezett feltételes szabadság leteltét követő három éven túl valósította meg az újabb szándékos bűncselekményt, vagyis visszaesőnek nem tekinthető bűnismétlő. Ha a terhelttel, mint visszaesővel szemben szabta ki a bíróság az A ítéletet, akkor a rendelkezésre álló közhiteles nyilvántartási adatok szerint eredményesen eltelt három éves várakozási időre figyelemmel C bíróság szintén csak a bűnismétlés és esetlegesen büntetőeljárás hatálya alatti elkövetés tényét rögzíti az ítéletében a visszaesőkre vonatkozó szigorúbb szabályok figyelmen kívül hagyásával, melyek az alábbiak: a visszaeső nem bocsátható próbára, vele szemben nem

írható elő jóvátételi munka, a szabadságvesztés végrehajtási fokozata még vétség esetén is legalább börtön, a szabadságvesztés büntetés háromnegyed részének kitöltését követően bocsátható legkorábban feltételes szabadságra, felfüggesztett szabadságvesztés és a feltételes szabadság alatt a kógens törvényi rendelkezés szerint pártfogó felügyelet alatt áll. A különös visszaesőkkel szemben előírt további joghátrányok közé tartozik, hogy enyhítő szakaszt csak különös méltánylást érdemlő esetben lehet alkalmazni velük szemben, tevékeny megbánásnak nincs helye, a szabadságvesztési tételkeret felső határa a felével megemelkedik. A különös visszaesőkkel szemben előírt hátrányos jogkövetkezményeken túl a többszörös visszaeső még a további megszorításokkal is szembe kell, hogy nézzen: kétévi vagy annál hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetését fegyház fokozatban kell végrehajtani, a büntetés fele részének letöltése után nem bocsátható feltételes szabadságra, nem bocsátható feltételes szabadságra, ha a kiszabott szabadságvesztést fegyházban kell végrehajtani, vele szemben a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel és az új Be. 416. § (3) bekezdés a) pontja szerint feltételes ügyészi felfüggesztésnek sincs helye. A legszigorúbb rendelkezésekkel érintett erőszakos többszörös visszaesők esetében a fentiekén túl nem alkalmazható a Btk. 33. § (4) bekezdése, feltételes szabadságra nem bocsáthatóak, szabadságvesztés esetén a büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik, ha az így felemelt felső határ a húsz évet meghaladná, vagy a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni,¹⁵ továbbá a büntetés a Btk. 82. § (1) bekezdése alkalmazásával nem enyhíthető.

Mivel az első esetben a bíróság a büntető törvény visszaesőkre vonatkozó, mérlegelést nem tűrő, szigorúbb rendelkezéseit köteles alkalmazni, ezért ha az A ítélet szerint a vádlott visszaeső volt, akkor a C bíróság az ítéletet a többszörös vagy erőszakos többszörös visszaeső vádlottal szemben szabja ki a fent írt kógens rendelkezések alkalmazásával és tilalmak betartásával. Ugyanakkor a második esetben ugyanaz a vádlott, ugyanazon bűncselekmény miatt – mivel még visszaesőnek sem minősül – egyetlen kedvezménytől sincs megvonva, adott esetben a próbára bocsátás lehetősége sem kizárt vele szemben. Ha a C bűncselekmény például súlyos testi sértés büntette volt, az első esetben – egyéb feltételek fennállása esetén – a bíróság az erőszakos többszörös visszaeső vádlottal szemben a kétszeresére megemelt büntetési felső határra figyelemmel a három év tartamú középértékből kiindulva úgy szabja ki a büntetést, hogy a Btk. 33. § (4) bekezdését nem alkalmazhatja, a szabadságvesztés végrehajtását nem függesztheti fel, a vádlott feltételes szabadságra nem bocsátható, kétévi vagy annál hosszabb szabadságvesztés esetén a végrehajtási fokozat fegyház. Ezzel szemben ugyanez a vádlott a második változatnál – teljesen azonos feltételek mellett, azonos bűncselekmény elkövetése esetén – akár próbára is bocsátható, vele szemben pénzbüntetés, közérdekű munka, elzárás vagy végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés is kiszabható. A két eset közötti különbség kizárólag abban áll, hogy B vagy C ítélet emelkedette előbb jogerőre, illetve B ítéletről volt-e tudomása C bíróságnak, mely tény, illetve körülmény nyilvánvalóan nem keletkeztethet jogállami keretek között semmiféle különbséget ugyanazon bűncselekmény elbírálása során. Nyilvánvaló, hogy mindkét ítélet a meghozatala időpontjában törvényes, azonban a köztük lévő jelentős különbség orvoslására sem az egyszerűsített felülvizsgálat, sem a rendkívüli perorvoslatok nem alkalmasak teljesen.

¹⁵ A szakirodalomban „három csapás” néven elhíresült jogintézmény egyes kérdéseire lásd Ambrus István: Az Alkotmánybíróság határozata a halmazati három csapásról. A jogbiztonság elvét sértő büntetőjogi rendelkezés alaptörvény-ellenessége, valamint az alaki és az anyagi bűnhalmazat eltérő megítélésének lehetőségei. In: Jogesetek Magyarázata (JeMa) 2015/4. 5–16. o.

V. A Btk. egyéb rendelkezései

Ugyancsak kérdésként merül fel, hogy a Kúria által a jogegységi határozatban kifejtett jogi érvelés és jogszabály értelmezés vonatkoztható-e a büntető törvény mindazon egyéb rendelkezéseire is, amelyek szintén „a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt” kitélt tartalmazzák. Ugyanis a Btk. 86. § (1) bekezdés c) pontja értelmében a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel azzal szemben, aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt (vagy felfüggesztésének próbaideje alatt) követte el. Ugyancsak kizáró okot fogalmaz meg a Btk. 65. § (2) bekezdésének c) pontja, valamint a Btk. 67. § (2) bekezdésének c) pontja, melyek szerint nem bocsátható próbára, illetve jóvátételi munka végzése nem írható elő azzal szemben, aki a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a végrehajtás befejezése előtt követte el. Nincs helye továbbá a Btk. 29. § (1) és (2) bekezdéseiben írt tevékeny megbánás alkalmazásának abban az esetben, ha az elkövető a szándékos bűncselekményt a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt követte el. E helyen a visszaesőkkel kapcsolatosan fent már részletesen leírt problémák ismétlődnek meg, azaz amennyiben C ítélet megelőzi B ítéletet, vagyis a feltételes szabadság megszüntetésével utóbb kerül megállapításra az a jogi tény, miszerint a végrehajtás még nem fejeződött be, úgy az jogállami keretek között befolyásolhatja-e az akár évekkel korábban jogerőre emelkedett C ítéletet, érinti-e annak törvényességét, és teremt-e lehetőséget, illetve köteleességet a jogerős ítélet utólagos megváltoztatására, az abban törvényesen alkalmazott szankció módosítására. Ugyanakkor kérdésként merül fel az is, hogy B ítélet meghozatalát követően törvényes-e az az ítéleti rendelkezés, amely végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést szab ki azzal a – feltételes szabadságot követően megvalósított szándékos bűncselekmény miatt felelősségre vont - vádlottal szemben, akivel szemben a feltételes szabadságot már megszüntették?

VI. Konklúzió

Mivel a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontjának bírói alkalmazása során eltérő döntések születettek, így a Kúria az egységes gyakorlat kialakítása érdekében értelmezte a szóban forgó jogszabályhelyet és a gyakorlat számára kötelezően alkalmazandó jogegységi határozatban „a végrehajtás befejezése előtt” jogszabályi kitéltet akként értelmezte, hogy abba beleértendő a feltételes szabadság utólagos megszüntetése esetén az az időtartam is, amikor – bár a terhelt vonatkozásában adott esetben nem volt végrehajtásra váró ítélet, nem állt tényleges végrehajtás alatt, továbbá a feltételes szabadság tartama is letelt, bírói döntés a feltételes szabadság megszüntetéséről még nem rendelkezett, sőt adott esetben az újabb („B”) büntetőeljárás még meg sem indult ellene, de elkövetett egy olyan szándékos bűncselekményt, amelyet egy másik, a feltételes szabadság tartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény előzött meg. Jogi álláspontom szerint a Kúria ezzel az értelmezéssel a terhelt terhére (in malam partem) úgy létesített kapcsolatot „A” ítélet végrehajtása és „C” bűncselekmény elkövetése között, és e reláció miatt úgy írta elő kötelező módon joghátrány alkalmazását a vádlottal szemben, hogy e két esemény között valójában semmilyen közvetlen kapcsolat nincsen. „C” bűncselekmény elkövetésének időpontjában a végrehajtás befejezettnek látszott, mivel ekkor még a feltételes szabadság megszüntetését nem írta elő bírói határozat. Innen, a „C” bűncselekmény elkövetésének pillanatától nézve tehát egy utóbb keletkezett jogi tény, nevezetesen a feltételes szabadság megszüntetése, teszi megállapíthatóvá azt, hogy „A” ítélet végrehajtása mégsem fejeződött be. A kérdés tehát az, hogy a „C” bűncselekmény

elkövetésekor még fenn nem álló, de az utóbb meghozott bírói rendelkezéssel konstruált jogi tény kihathat-e a tény megállapítását megelőző elkövetésre oly módon, hogy az a terheltre nézve büntető anyagi jogi hátránnyal jár? Ez lenne a büntető törvénykönyv helyes értelmezése? További kérdést vet fel az a szituáció, amikor nem csak „C” bűncselekmény elkövetése, de még annak jogerős elbírálása idején sem történt meg a feltételes szabadság megszüntetése. Ez az eset akkor fordulhat el, ha a „B” eljárásban később születik meg a jogerős ügydöntő határozat, mint „C” eljárásban. „C” ügyben eljáró bíró törvényes ítélete – mely nem zárta ki a vádlottat a feltételes szabadság lehetőségéből – visszamenőleg törvénysértővé válhat-e az utóbb megállapított jogi tény következtében? Valóban jogorvoslatot nyerhet-e ez a probléma egyszerűsített felülvizsgálati eljárásban - miként arra a Kúria a jogegységi határozat indokolásában a régi Be. szerinti különleges eljárásra hivatkozva rámutatott -, amelynek a lényege az ab ovo törvénysértő vagy hiányos rendelkező rész törvénynek megfelelő korrigálása, kiegészítése, nem pedig az utóbb megállapított tényeknek megfelelően, vagyis visszamenőlegesen a jogerős, adott esetben végre is hajtott, a meghozatalakor törvényes ítélet terhelt terhére történő módosítása.

Az, hogy az elkövető a bűncselekmény elkövetésének időpontjában (különös, többszörös, erőszakos többszörös) visszaeső-e vagy sem, olyan – bírói mérlegelést nem igénylő, kizárólag objektív adatokon nyugvó - ténykérdés, amelyre adott válasz nem változhat meg idővel, nem módosulhat az elkövető terhére egy utóbb meghozott ítéleti rendelkezés alapján. Sérti a jogbiztonság elvét, ha visszamenőlegesen, azaz az elkövetéskor fenn nem álló, de utóbb – akár már csak az elítélést követően - megállapított jogi tény alapján módosul az elkövető visszaesői minősége. Már pedig ha a jogegységi határozatban kifejtett, a végrehajtás befejezése kapcsán adott jogértelmezés nem kizárólag a 38. § (4) bekezdés d) pontjára, hanem a büntető törvény egészére, így minden olyan törvényhelyre, ahol a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése fordulat szerepel, egyformán irányadó, akkor az azt eredményezi, hogy a korábban meghozott „C” ítélet – törvényesen – nem fogja a vádlott visszaesői minőségét megállapítani, míg az utóbb meghozott „B” ítéletből annak fennállása következik. Adós maradt tehát a Kúria akkor, amikor a jogegységi határozat indokolásában nem fejtette ki azt, hogy az általa adott értelmezés kiterjed-e a büntető törvény egyéb, azonos fordulatot tartalmazó rendelkezéseire is, és ha nem, akkor annak mi az indoka. E logika mentén törvénysértővé válik a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés, próbára bocsátás, jóvátételi munka, amelyet olyan vádlottal szemben szabtak ki, illetve alkalmaztak, aki a feltételes szabadság letelte után követte el a bűncselekményt, de utóbb a feltételes szabadságot megszüntették. Bár a jogegységi határozat okfejtése önmagában logikai hibától mentes, mivel nyilvánvalóan az a végrehajtás, amelyet folytatni kell, utóbb nem tekinthető befejezettnek, azonban a Kúria által adott jogértelmezés egyfelől homogén csoport tagjai között tesz indokolatlan különbséget, ráadásul annak javára, akinek a büntető anyagi vagy büntetés-végrehajtási jogi megítélése súlyosabb (lásd X és Y esetét), az felveti a kétszeres értékelés problémáját, visszamenőleges hatállyal keletkeztet az elítéltre nézve súlyosabb jogkövetkezményt olyan jogi tény alapján, amely az elkövetéskor nem állt fent. Ezen túlmenően az értelmezés kihatással van a törvény egyéb rendelkezéseire is, amelyek vonatkozásában (pl. visszaesés) az logikai ellentmondáshoz, inkohereciához és a jogbiztonság sérelméhez vezethet figyelemmel arra, hogy az eljárásjogi szabályozás jogorvoslat hiányában nem teszi lehetővé az egyenlő bánásmódot.

Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a Kúria által a jogegységi határozatban értelmezett, a Btk. 38. § (4) bekezdés d) pontjában foglalt rendelkezés hasonló tartalommal került szabályozásra a 2012. évi C. törvényben, mint ahogyan azt a 1978. évi IV. törvény az 1979. július 1-jei hatályba lépésekor a 47. § (3) bekezdés b) pontjában megfogalmazta. Bár a rendelkezés 1993. május 15. napjától a (3) bekezdés a) pontjába került át, majd az 1997. szeptember 15-én hatályba lépett átszámozást követően a 47. § (3) bekezdés (4) bekezdésre

változott, azonban a norma tartalmát egyik módosítás sem érintette¹⁶. A két törvényi rendelkezés között lévő különbség mindösszesen abban áll, hogy a hatályos rendelkezés a *határozott ideig tartó* végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet utáni elkövetésre szűkíti a kizárás feltételét, ugyanakkor kitágítja a kört a végrehajthatóság megszűnése előtti elkövetés esetével. Ez a pontosítás azonban nem érinti a „végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet után, a végrehajtás befejezése előtt” fordulatot, amely tehát 1979. óta része a büntető törvényeknek. Ugyanakkor egyik törvényhez fűzött miniszteri indokolás sem tér ki arra, hogy pontosan hogyan értelmezendő a végrehajtás befejezése előtti elkövetés abban az esetben, ha a feltételes szabadságot utóbb megszüntetik. Itt kell megjegyezni azt is, hogy a hatályos törvény 39. § (1) és (2) bekezdéseiben írt, a feltételes szabadság tartamára, valamint a büntetés kitöltöttségére vonatkozó rendelkezések a korábbi törvény 48. § (1) és (2) bekezdéseiben lényegében azonos tartalommal megtalálhatóak voltak. A Legfelsőbb Bíróság az EBH 2004. 1103. számú döntésében is arra a jogi álláspontra helyezkedett a korábbi, lényegében azonos tartalmú szabályozás értelmezése során, hogy az utóbb megszüntetett feltételes szabadság nem érinti a korábban hozott (összbüntetési) ítélet rendelkezését, és kimondta, hogy kifejezett törvényi rendelkezés hiányában nincs mód a feltételes szabadságból való utólagos kizárásra. Miként azt az Alkotmánybíróság a 16/2014. (V. 22.) AB határozatában kifejtette, „az EJEB olvasatában az Egyezmény 7. Cikk 1. pontja ugyanis egyfelől megkívánja, hogy mind a bűncselekmény, mind a büntetés törvényes legyen (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege). Vagyis egyértelmű és világos törvényi meghatározást igényel, hogy mely cselekmény milyen büntetéssel sújtható. Ez a követelmény akkor teljesülhet, ha önmagából a törvényi megfogalmazásból kitűnnek a büntetőjogi felelősség konkrét feltételei. Másfelől pedig az Egyezmény 7. Cikk 1. pontja követelményként írja elő, hogy a büntető jogszabályoknak a terhelt hátrányára nem lehet kiterjesztő értelmet adni például analógia vagy más hasonló jogértelmezés alkalmazásával.”¹⁷ Jogi álláspontom szerint a Btk. megfogalmazásából nem olvasható ki egyértelműen és nem tűnik ki világosan az, hogy a feltételes szabadság lehetőségéből kizárt az elkövető amiatt, mert egy korábbi, jelen eljárásban elbírálásra váró bűncselekményétől teljesen független bűncselekményét feltételes szabadság alatt követte el. Ha pedig ilyen, a normavilágosság követelményének megfelelő szabály és büntető norma által előírt szoros kapcsolat nincsen, akkor a Kúria által adott jogértelmezés – amely az utóbb megállapított jogi tény alapján írja elő kötelező jelleggel joghátrány alkalmazását a büntetés részének tekinthető feltételes szabadság vonatkozásában – felveti a visszaható hatályú, a jogbiztonság elvét, az alkotmányos büntetőjog követelményét sértő jogértelmezés kérdését.

¹⁶ Az 1978. évi IV. törvény 1997. szeptember 15-étől hatályos 47. § (4) bekezdés a) pontja szerint nem bocsátható feltételes szabadságra az, akit szándékos bűncselekmény miatt ítétek szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélete után, a végrehajtás befejezése előtt követett el

¹⁷ Idézett AB határozat [38] bekezdése